

491.82
N241

FORD UNIVERSITY
PRESS
STACKS
FEB 15 1968

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XV, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1966.

О НЕКИМ ПИТАЊИМА КРИТИЧКОГ ИЗДАВАЊА СРПСКИХ ПИСАЦА

У последње време код нас се воде разговори, и то врло ауторитативни, о томе како треба припремати критичка издања српских писаца. Хоћу овде да изнесем нека своја размишљања о томе како треба поступити с језиком и правописом пошто изгледа да ће преовладати оно мишљење по коме се у језик пишчев не сме дирати али правопис треба прилагодити данашњем. Намера ми је да укажем на каква се све питања може наћи ако се примењује овај принцип.

Као што је познато, у новоме правопису дати су прописи и о неким појавама које се тичу *језичке сѝрукѝуре*, а не искључиво ортографије. У вези са њима у критичком издању може се поступити на неколико начина:

- а) може се задржати стање какво је у пишчевом оригиналу;
- б) могу се доследно спровести одредбе новог правописа, али би тада приређивач био обавезан да на одговарајућем месту исцрпно прикаже стање у оригиналу;

в) могу се издвојити појаве у којима би се задржало стање какво је у оригиналу и оне у којима би се спровеле одредбе новог правописа. Сматрам да би у томе случају стање какво је у оригиналу требало оставити у вези с ијекавским и екавским изговором и у вези са сугласником *х*. Али би и у овом случају приређивач био обавезан да детаљно прикаже прилике у оригиналу у свим осталим случајевима.

Ја сам за поступак наведен овде под а).

А сада да покажем које су то појаве у питању. Ићи ћу редом којег су се држали састављачи Правописа МС МХ.

1) Како поступити с писмом (азбуком)? Можда би најбоље било издати дело оним писмом којим га је писац штампао. Тада се поставља питање: како поступити с оним делима која су за живота пишчевог изашла у разним издањима у оба писма? У томе случају задржао бих писмо главног егземплара.

2) Мислим да у вези с великим и малим словима нема проблема: ако се већ прихвати принцип да се дела издају садашњим правописом, — онда га је овде релативно најлакше применити.

3) Веома је сложено питање о ијекавском и екавском изговору. То ни издалека није само правописни проблем. Као што сам рекао, указаћу на оне случајеве за које правопис даје решења иако су у питању појаве везане за језичку структуру.

а) У ијекавском изговору то су случајеви типа: *нећеља, ћерайи, ђедо; вљера, бјешњеи, међед, нашљеђе, ћейайи; њредлог; видийи | виђеи, бјелии (: бјељеи); сийио (: хийио); добријех.*

б) У екавском изговору то су случајеви типа: *сијаји, видийи, (з)ди је, мешање основе белии | белеи, колеба.*

4) У вези са сугласником *х* хоћу само да кажем да у његовом присуству / одсуству не треба видети само правописно питање. Ту је пре свега реч о фонолошкој структури пишчевог језика, о томе да ли он у своме гласовном систему има / нема *х*. Нарочито може бити занимљиво ако неки писац недоследно пише овај глас.

5) Појаве у језичкој структури о којима говори нови правопис у вези са *ј* јесу ове:

а) императив типа *иј / њи*;

б) заменице и придеви типа: *чији, друкчији, човечији*;

в) бројеви од 11 до 19.

б) а) У вези са *ћ* истичем појаве у презенту типа *ишћем / шићем*.

б) У вези са сугласником *ч* то су појаве типа: *очеви / оцџи; кројачичин / кројачицин*.

7) У вези са сугласником *ђ* указао бих само на две појаве:

а) на инстр. синг. типа *глађу / глади*;

б) на ијекавске ликове *ћерайи, ћевојка* и сл.

У вези са сугласником *џ* појава која није само правописна јесу случајеви типа *вџба / веџба*.

8) У вези с променама *к, г, х + е*, и тичу се језичке структуре ове појаве о којима говори нови правопис:

- а) императиви типа *сйфризи/сйфрижи*;
 б) дат.-лок. синг. *Пожеги/Пожези, Боки/Боџи, ейохи/ейоси, фрески/фресџи, слуги/слузи, снахи/снаси, йријовейџи/йријовеџи и сл.*

9) У вези с променом -л- > -о то су ове појаве:

- а) ген. мн. типа: *џалаџа/џаоџа*;
 б) ликови: *џужилаџиџво/џужисиџиџво* и сл.

10) У вези с једначењем сугласника по звучности одн. по месту творбе појаве које се тичу језичке структуре, а о којима говори нови правопис, јесу:

- а) случајеви типа: *йпредседник/йреседник; каџиџио/каџиџио*;
 б) *људски/љуџки* и сл.
 в) *изљубиџи/изљубиџи* и сл.

О случајевима типа *наџљедсџиџво* в. т. 3а.

11) У вези са губљењем сугласника то су ове појаве:

- а) *оџџеџиџи/оџеџиџи* и сл.
 б) *госџиџиџина/госџидиџиџина* и сл.

12) Мислим да је састављено и растављено писање речи ипак претежно правописно питање. То значи да приређивач треба да, примењујући нови правопис, о пишчевом поступку говори у мери у којој уопште буде говорио о искључиво правописним појавама у оригиналу.

Једино би се могло тражити да пружи исцрпна обавештења у вези с прилозима и модалним речцама. Ево зашто: у начину писања прилога огледа се да ли је у пишчевом језику одн. његовом језичком осећању у питању прилошка синтагма или већ формиран прилог. А то је већ језик, а не само правопис.

13) Ако се већ усвоји начело да се у критичким издањима спроведе нови правопис, неопходно је потребно спровести логичку интерпункцију. Али је исто тако неопходно потребно детаљно обавестити о пишчевој оригиналној интерпункцији, нарочито у вези са зарезом у сложеним реченицама.

14) Скраћенице и растављање речи на крају ретка доиста су данас формално правописно питање. Треба се доследно придржавати новог правописа а читаоцу пружити обавештења сразмерно општем обиму обавештења о искључиво правописним питањима.

15) Тако бих поступио и са писањем туђих речи. Једино, ако је у латиничком тексту писац транскрибовао страна лична и географска имена, тј. ако их није писао изворно, и ако се усвоји то да се латинички текстови и у критичком издању дају латиницом, не бих био за то да се, сагласно захтевима новог правописа, спроведе изворни начин писања. Задржао бих, дакле, пишчеву транскрипцију.

16) У свим осталим случајевима у којима *Правописни речник* прописује норму а који нису обрађени у самим *йравописним йравилима* — задржао бих онако како је код писца у оригиналу. Ту су у питању *језичке*, а не *йравописне* појаве у којима правопис одређује граматичку, а не правописну норму.

17) Најзад, обавезао бих приређивача да у потребном обиму пружи обавештења и о оним појавама у оригиналу које се односе искључиво на ортографију и у вези с којима је он применио нови правопис. Другим речима, приређивач треба да прикаже на одговарајућем месту пишчев оригинални правопис.

18) Разуме се да се ова размишљања односе на *йишчев* језик. *Језик личности* — *јунака у делу* мора остати какав је у оригиналу.

Читалац ће лако увидети да сам овде изнео само основна језичка и правописна питања која искрсавају у вези с критичким издавањем српских писаца. Већ се и сад о њима може и детаљније говорити. Биће их, сем тога, и таквих која ће се појавити тек у току самога посла. У овоме моменту мени се чини да су најважнија она која сам горе навео.

Берислав М. Николић